

Ο ΚΑΤΑ ΦΑΝΤΑΣΙΑΝ ΑΣΘΕΝΗΣ

Ἔτσι ἀνέκφραστα καὶ κακῶς μεταφράστηκε «Le Malade Imaginaire». Δυστυχῶς, γιατί ἡ ἐπιλοπιη μετάφραση, ἂν καὶ καθόλου δημιουργική, χωρὶς πνοὴ καὶ ψυχὴ μέσα της, σὲ γλώσσα μιχτὴ ἀλλὰ περισσότερο δημοτικὴ, εἶταν ὀρθοδότητε ἀρκετὰ λεπτή, χωρὶς χτυπητὲς παρατονίες — ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸ παιδιᾶστικο καὶ ἀσεβέστατο γιὰ τὸ Μολιέρο καλαμπούρι στὸ ὄνομα « Δ ι α φ ο ρ ο ὺ ς δ ι α φ ὄ ρ ο υ ς ἄλλους γιατροὺς», ὥστε νὰ μπορεῖ μὲ κάποια ἐπιεικεία νὰ θεωρηθεῖ τοῦλάχιστο ἀνόδυνη. Ἄ δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ μεταφραστεῖ ὁ τίτλος πιστὰ, κάποια βαθύτερη κατανόηση τοῦ πνεύματος τοῦ ἔργου θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ὀνομάσει τὸν «Malade Imaginaire» ὁ Ὑποχόντριος. Ἄς εἶναι!

Ὁ «Κατὰ φαντασίαν Ἀσθενής» εἶναι σατυρικὴ κωμωδία, πολὺ ψυχολογημένη, μὲ πολλὲς στιγμὲς ἐξαιρετικὰ ἔξυπνες, ἀλλ' ἔχει καὶ σκηνὲς φάρσας. Ἡ διανοητικότη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ μερικὰ χοντρά ἀστεῖα, πού, δυστυχῶς, διασκεδάζουν καὶ τώρα πολὺ τὸ κοινό, ἂν καὶ γιὰ τὴν τότε ζωὴ, τὴν πολὺ λιγώτερο ξελεπτισμένη ἀπὸ τὴ σημερινή, ἴσως νὰ εἶταν φυσικά, καθόλου πρόστυχα.

Ὁ Μολιέρος δὲ θ' ἀντιλαμβάνονταν πρόστυχα τὰ ξυλοκοπήματα. Ὅσα λέει γιὰ τοὺς γιατροὺς, πού ὅσο καὶ ἂν κλείνουν ἀκόμα μέσα τους κάποια ἀόριστη ἀλήθεια, εἶναι τόσο ὑπερβολικά, τόσο βαρειά, ὥστε δὲν παρουσιάζουν πιά παρὰ φάρσα· θὰ τὰ αἰσθάνονταν μόνο σάτυρα. Μιὰ σάτυρα ὅπου ἔλαιε ὀλόκληρος ὁ πόνος του, γιατί, ἄρρωστος, ἔνωθε τὴν ἀδυναμία τῶν γιατρῶν νὰ τὸν γιατρέψουν. Στὴν τρίτη πράξη μιλεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶναι τόσο δυνατὴ ἡ ἀγωνία του, πού πρέπει νὰ τὴν πεῖ, καὶ ὡς χαμογελᾷ πάντοτε. Πέθανε παίζοντας τὸν «Κατὰ φαντασίαν Ἀσθενή».

Ἡ μεγάλη δυσκολία στὸ ἀνέβασμα σήμερα τοῦ «Κατὰ φαντασίαν Ἀσθενή» εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων, ὥστε νὰ παρουσιάζεται πάντοτε μὲ τὴν ἀλλωτινὴ του ἐνότητα. Τὸ Θέατρο τοῦ Ὁδείου τὸ κατάρθωσε. Ἀπάλυνε τὰ μέρη τῆς φάρσας, τὰ ἔπαιξε πολὺ λιτά, ἄφησε νὰ ὑποδειχθοῦνε μόνο, ἔδωσε ὅλο τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου καὶ δὲν παρεκτρέμασε. Γι' αὐτὸ τοῦ ἀξίζουν ἐνθερμα συγχαρητήρια. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔδειξε, ἀμυδρὰ ἀκόμα, ὀρθοδότητε ὅμως ὅτι κατὰ ἀρχίσει νὰ πραγματοποιεῖ ἡ καλὴ του θέληση. Τὴ σχετικὴ αὐτὴ ἐπιτυχία τὴ χρεωστεῖ πολὺ λιγώτερο στοὺς ἠθοποιούς (ἂν ἐξαιρεθεῖ ὁ κ. Κοντογιάννης, ἔπαιξαν ὅλοι οὔτε κἀν μέτρια, καὶ σὲ πολλὰ ἔφταε κ' ἡ διδασκαλία, ἂν καὶ σύγχρονα τοὺς εἶχε ἐπιβάλλει κάποιον σύμφωνο τόνο), πρῶτα στὸ ἀρμονικὸ σύνολο πού παρουσίασε, κλασσικό, ἂν ὄχι καὶ καλλιτεχνικό. Οἱ κωμωδίαι τοῦ Μολιέρου, μ' ὅλη τὴν ἐσωτερικὴ τους ἀξία, εἶναι παλαιωμένες, ἡ δράση τους μονότονη, ἀκόμα καὶ πληχτική, ἐνδιαφέρουν περισσότερο παρὰ ἀρέσουν, καὶ περισσότερο στὸ διάβασμα παρὰ στὴ σκηνή. Πρέπει νὰ παίζονται πολὺ γοργὰ καὶ ἐντελῶς τέλεια, γιὰ νὰ δώσουν συγκίνηση, ἀπώληση. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ κατάρθωσε τὸ Θέατρο τοῦ Ὁδείου μὰ καὶ οὔτε τοῦ τὸ ζητᾷ ἀκόμα κανένας.

Ὅπως τὸ παρατήρησε ὁ κ. Φ. Πολίτης στὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ «Ἀληθινὸ Θέατρο», τὸ θέατρο, ὅπως κάθε ἐκδήλωση Τέχνης, δὲν τὸ δημιουργεῖ ποτὲ ἓνας, ἀλλ' ὀλόκληρος ὁ λαός. Ὁ Ποιητὴς εἶναι πάντοτε ἡ ἔκφραση ὅλης τῆς κοινωνίας, ὅλου τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου του. Δὲ στέκεται ποτὲ μετέωρος, πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ κάτι πολὺ ψηλὸ, πρέπει νὰ ἀντλεῖ τὴν ἐμπνευσή του ἀπὸ κάτι πολὺ ψηλὸ γιὰ νὰ τραγουδήσει ἓνα ὑπέροχο Τραγούδι. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι ὄριμη ἀκόμα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ σχετικὲς οἱ ἀπαιτήσεις, νὰ μὴ ζητιέται τὸ Ἀδύνατο, νὰ μὴν κατακρίνεται ὅτι δὲν εἶναι τέλειο, τὸ ἐναντίο, νὰ δίνει χαρὰ ὅτι φανεράνει μόνον μιὰ προσπάθεια, γιὰ τὴν Ἑλλάδα προσπαθεῖ νὰ ὑψωθεῖ στὴν Τέχνη, εἶναι πολὺ χαμηλὰ ἀκόμα, καὶ γιὰ χρόνια μόνο προσπάθειες θὰ παράγει. Εἶναι μιὰ ἀλήθεια πολὺ πικρὴ, ἀλλὰ πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἐννοηθεῖ πλατιά γιὰ ν' ἀποφεύγονται οἱ στειρὲς ἀπογοητεύσεις, καὶ οἱ ἀκόμα πὸ στειρὲς μάταιες φιλοδοξίες. Εἶναι ἀπαραίτητο ὅλοι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δημιουργοί, νὰ ἔχουν τὸν ἥρωισμό νὰ παραιτηθοῦνε ἀπὸ κάθε ὄνειρο Τελειότητος, — πού θὰ ἔμενε ἄλλωστε μόνον ἓνα ἀπραματοποίητο ὄνειρο—γιὰ νὰ δουλέψουν ἀφέλημα σὲ μιὰ σιγανὴ καὶ στέρια ἐξέλιξη.

Ἀληθινὸ θέατρο, θέατρο δημιουργικό, πρωτότυπο, δὲ θὰ ὑπάρξει τὴν Ἑλλάδα γιὰ πολὺν καιρὸ. Δὲν ἔχει κανένας τὸ δικαίωμα οὔτε νὰ συλλογίζεται τίς μεγάλοπρεπες ιδέες καὶ ἐργασίες ἐνὸς Antoine, ἐνὸς Reinhard, καὶ τῶν ἄλλων Νέων, πού ἔξω παλεύουν ν' ἀνανεώσουν ἐντελῶς τὴ θεατρικὴ Τέχνη, πού ὑποφέρουν στίς παραστάσεις, στὴ ρουτίνα τῆς Comedie Française. Ἄς ἔχει γιὰ ἰδανικὸ τὸ Θέατρο τοῦ Ὁδείου τὴ «Γαλλικὴ Κωμωδία» καὶ ὡς ἀρκιέται μὲ πολὺ, πολὺ μικρότερες ἐπιτυχίες.

Στὴν προχθεσινὴ τοῦ παραστάση ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μολιέρου ὅλα τὰ divertissements, ὅλα τὰ μπαλέτα, πού τοῦ δίνουν τέτοια χάρη, πού ἐσώτερα ἐκόνονται ἀξεχώριστα, μαζί του, τὰ τόσο χαρακτηριστικὰ τοῦ Πνεύματος τῆς ἐποχῆς τοῦ Μολιέρου. Ἐπρεπε. Ἄν τ' ἀνέβαζε, θὰ τὰ παρουσίαζε γελοιοποιημένα· χρειάζονται πολυτέλεια καὶ χορευτικὴ τέχνη. Εἶναι τόσο δύσκολο τὸ ἀνέβασμά τους, πού ἀκόμα καὶ ἡ «Γαλλικὴ Κωμωδία» παραλείπει τὰ περιστερα, καὶ τὰ ἐμφανίζουν μόνο οἱ νεώτεροι σκηνοθέτες. Γιὰ τὴν ὄρα φτάνει τὸ Θέατρο τοῦ Ὁδείου νὰ παρουσιάζει ὅπως προχτές, καὶ ὅπως στὸ «Μεγάλο Διπλωμάτη», μιὰ σκηνοθεσία τῆς ἐποχῆς, ἐπιμελημένη, κάπως αἰσθητικὴ. (Ὅταν ὅμως ὑπάρχει παράθυρο, καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχει πάντοτε, καὶ δὲ φωτίζεται ἡ σκηνὴ μὲ λάμπες καὶ πολυέλαιο γιὰ τὴν εἶναι μέρα, πρέπει νὰ μπαίνει φῶς ἀπὸ τὸ παράθυρο. Δὲν εἶναι δύσκολο). Καὶ τὰ κοστούμια εἶσαν σωστά, ὁμορφα, μὲ πολὺ ἀρμονικὰ χρώματα.

Ὁ κ. Κοντογιάννης στὸν πρῶτο ἀληθινὰ σοβαρὸ καὶ μεγάλο του ρόλο φέτος, στὸν πρῶτο ρόλο ὅπου μπορούσε σχεδὸν ὀριστικὰ πιά νὰ κριθεῖ, ὄχι μόνο δὲ διάψευσε, ἀλλὰ καὶ θριαμβευτικὰ ἐπεκύρωσε ὅτι εἶχε ὑποσχεθεῖ σ' ὅλες τίς ἄλλες του ἐμφάνσεις. Χωρὶς βέβαια νὰ ἔχει οὔτε συγκριτικὰ, τοῦλάχιστον ἀκόμα, τὴν τελειότητα στὴ φυσικότητα καὶ στὴ ζωηρότητα, τὴ χάρη τοῦ Georges Berr, συχνὰ τὸν θυμίζει. Ἀνακάλυψε κάθε ποικιλία τοῦ μάλλον μονό-

νου ρόλου του «Κατά φαντασίαν άσθενής», και την ανταπόδωσε. Όλοζώντανα έδειξε την ύγεια του, και σύγχρονα τον τρόμο του και την αγάπη του για την ύποχοντριά του άρρώστια, που θύμα της γίνεται γιατί οι γιατροί και η γυναίκα του τον έμεταλλεύονται, γιατί πνίγει την αγάη του φύση, τον κάνει τάραννο, ανυπόφορο έγωιστή. Έδειξε κώδη, και την πιο λεπτή, πινελλιά του Μολιέρου. Μερικές στάσεις του, ή φυσιογνωμία του σε αρκετές στιγμές, είναι υπέροχες.

Η κ. Ζερβού παρανόησε το ρόλο της. Πώς δέν της υπόδειξε ή διδασκαλία τον άληθινό χαρακτήρα της Τουανέττας; Την παρουσίασε σά συμπτρέττα. Ό τόσο χαρακτηριστικός αυτός τύπος του γαλλικού θεάτρου και τόσο σύμφωνος με το γαλλικό πνεύμα εμφανίζεται μόνον άργότερα. Κάποια τέτοια στοιχειάδη λάθη δέ συχωριούνται. Οι υπηρέτριες του Μολιέρου, η έχει πολλές στο θέατρό του, και τις δίνει πάντοτε σημαντικό μέρος, αντιπροσωπεύουν τη λαϊκή φρόνιμη έξυπνάδα, που τόσο την έχτιμούσε και την αγαπούσε ο Μολιέρου, είναι πάντοτε μόνο υπηρέτριες. Η Τουανέττα, ο κυριότερος γυναικείος ρόλος στον «Κατά φαντασίαν άσθενής», είναι ή υπηρέτρια ή πιστή, ή άφοσιωμένη στο σπίτι, που βλέπει όλα τα άτοπα και θέλει να τα διορθώσει για την εύτυχία και το καλό όλων. Τολμηοή, λέει τις άλήθειες, αυθαδιαζει μάλιστα, και ξεσει και πονηρά να επιτύχει το σκοπό της, άλλ' είναι πάντοτε πιο βασια από συμπτρέττα. Κρίμα, γιατί η κ. Ζερβού έπαιξε πολυ σωστά το ρόλο της Συμπρέττας, με πολλή χάση, πολυ πεταχτά, και στη μεταμφιεσή της σε γιατρό, με όλα τα δυνατά στοιχεία φάσας αυτής της σκηνης, καθώρθωσε να συγκρατηθεί στο λεπτά κωμικό, έντελως μέσα στο ρόλο της, έπαιξε πολυ φυσικά, πολυ διοορφα, ώστε πολυ πιθανέν, αν είχε καταλάβει την Τουανέττα, να είχε δημιουργήσει ένα ρόλο πολυ ζωντανό, πολυ άληθινό.

Η Άδα Κότσαλη (Άγγελική), θέλησε να δοκιμάσει τον έαυτό της και στην κωμωδία και δέν κατάσσεσε παρά την παρωδία του έαυτού της που τελευταία παρωδει μόνο και τη δραματική ήθοποια. Τα ήτες της διακρίνονταν ακόμα πιο χτυπητά, αν είναι δυνατό, έπαιξε ακόμα πιο ψεύτικα, πιο αναίσθητα, πιο άνιωθα. Είναι μόνον διοορφη στο πολυ διοορφό της κοστούμι. Για τη δ. Κότσαλη δέ θαζιζε ουτε πια να γίνεται καν λόγος, α σπάνιες κινήσεις της, που σα να ξεφεύγουν από το συνθηματικό, κι αυτό στραβά, που ένει αφήσει να την κυριέψει, α σπάνιες άποχρώσεις της φωνής της δέ φανερόσαν, ότι υπόκεινται κάτι μέσα της, ίσως όχι καλλιτεχνική φωτιά, αλλά τουλάχιστο κάποια απινθίωση, που θα υποοούσαν να συνυπόκρίσιν, αν άποσάσιζε να ξαναοίσει από την άογή. Ένει ολότελα παουστοαθήσει. Και για το κάτι που υπόκεινται μέσα της, λιπαται κανέναν κατάκαρδα κάθε ωσοά που τη βλέπει να παίζει, αιστάνεται μια άγρονύκτηση και μια άνάγκη σύγρονα να της πει την άλήθεια δέ μπορεί ν' άδισσορήσει, όπως άδισσορεί για την κ. Νέλα Βέσα. Το έλεονό παΐσιμο της κ. Νέλα Βέσας δέν πειοάει πια κανένα, γιατί δέν πειομένει κανείς τίποτ' άλλο. Ένει από καιοό δείξει την τέλεια άνικανότητά της στη θεατοική τέχνη. Και δέν ένει ουτε καν τη δικαιολογία της γενάλης νεότητας, που κι όταν δέ φανερώνει για την ώρα τίποτε, αφήνει πάντοτε

κάποια έλλιδα άποκάλυψης άργότερα.

Ό κ. Συριόπουλος, μετά τις άπογοητευτικές του, τις γελοιές του, εμφάνισες ίσαμε τώρα, φανέρωσε άπότομα κι άναπάντεχα, στο μικρό ρόλο του συμβολαιογράφου, μια άρχη κωμικής φυσικότητας. Μερικές στιγμές του μάλιστα είναι πολυ καλές. Κάτι υπόσεται κι ο κ. Παντόπουλος (Παργόν). Για τη δ. Λεμονίδου (Λουίζα) δέν είναι δυνατό να σηματοπιστεί ακόμα γνώμη. Είναι αρκετά προσποιημένη, άνούσια, ή φωνή της άσκημα τονισμένη, αλλά, για πρώτη εμφάνιση, έδειχνε αρκετή εύκολία στις κινήσεις της, ότι μπορεί να στέκεται στη σκηνη.

Όκ. Παπαχορήστος (Βεράλδος) και ο κ. Δεστούνης (Διαφορούς), έπαιξαν άσημαντα, έξωτερικά, ψυχρά, αλλά τουλάχιστο χωρίς παρατονίες, είναι άποσδήποτε μέσα στο πνεύμα του ρόλου τους.

Ό κ. Έριάνος (Κλεάνθης) έξακολουθούσε να νομίζει ότι jeune premier σημαίνει να είναι κανέναν σαχλά νόστιμος και τίποτε άλλο. Στην έρωτική του σκηνη με την Άγγελική, στη σκηνη την τόσο ουσιώδη του έργου, και τόσο χαρακτηριστική της τεχνοτροπίας εκείνης της εποχής, όταν έρχεται σα δάσκαλος του τραουοιδιού και μπροστά στον πατέρα της και στους γιατρούς κατορθώνουν να πουν τον έρωτά τους, τραουοιδώντας δήθεν ένα ειδύλλιο, γελοιοποίησαν ακόμα περισσότερο την άσεβη παραλλαγή της διδασκαλίας στην έμπνευση του Μολιέρου. Έπειδή δέ θα ένουν φωνή ουτε ο ένας ουτε ο άλλος, άποφάσισαν, έντελως αυθαίρετα κι άσκημα, να άπαγγελουν το ειδύλλιο, κιντή να συντροφεύονται οι ίδιοι στο clavier άκούστησε ξαφνικά στα παρασκήνια, έντελως χωρίς νόημα, χωρίς συνοχή, ή έπικουωση μιας κιάρας. Κι άπαγγείλωνε ψεύτικα, με στόμφο, ανυπόφορα. Χρειάστησαν άλήθεια όλη ή γελοιοποίηση, ή παρανόηση του ρόλου του Θωμά Διαφορούς, για να μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί συγκριτικά ποοτιμια, θέβαια όνι γιατί άναπα, ή Άγγελική τον Κλεάνθη. Ό Θωμάς είναι ο νέος ο φυσικά κούτος αλλά περισσότερο άποβλακωμένος από τη σχολαστικότητα νύρω του. Ποέπει να είναι πολυ σοβαρός, πολυ ποιητής, πολυ άονος στις ήλιθιότητες του και για αυτό άστειος. Τον παρουσίασαν σαν ένα άγοράκι δεκαπέντε χρονών, ντυμένο με άγγλικό ποδοειμα τωονού, ένω οι άλλοι φοροούσαν πιστά κοστούμια της εποχής, που κάθεται στην κροάλα και δέ σπάνουν τα πόδια του νύκιο που τον γαογαλουν, του τραουουν τα μαλλιά. Τα περιήρημα κωμικωμένα του, που τα έχει μάθει απόξω και μπροδεύεται μόνο σε ποιόν θα πει το καθένα, που φαίνεται ολοάνεσα ότι ποέπει να τα άπαγγείλει με τόνο άονό, ποιητικό, με άπεριοόστη πεποιόηση, τα είπε γρήγορα, σα να μη μπορεί να ποοοταίνει τις λέξεις του. Ένω άποφάνανε κάθε στοιχείο φάσας, έπαιξαν σα φάσσα, μια σκηνη λεπτής σάτυρας.

Κοίμα τέτοια άσυγάρετα λάθη να γαλοούσαν την έπιείλεια του σύνολου, που αν και δέν παουούσατε τίποτε άνώτερο, ουτε καν θέατρος άκρία, φανέρωνε μια ποόοδο, μια ήαση που άονήτει να στερεώνει το θέατρο του Όδειου, μια άονη σιλολονικης παοάστασης που θέβαια ουτε συγκοιτικά δέν την παρουσίαζει κανένα από τα άλλα μας θέατρα.